

نظام پولی و بانکی در ژاپن

مقدمه:

پس انداز در ژاپن مورد بررسی قرار گرفته است.

الف- سیستم بانکی ژاپن

بانک مرکزی ژاپن در سال ۱۸۸۲ میلادی تاسیس گردید و تنها منبع ناشر اسکناس در ژاپن بحساب می‌آید. این بانک بعنوان مرکز تصمیم‌گیری و عامل اجرایی سیاستهای پولی ژاپن که در واقع نماینده شرکتهای دولتی، بانکها و حوزه‌های صنعتی نیز میباشد، نقش فعالی را در شبکه اعتبارات ژاپن عهده‌دار است.

بانکهای خصوصی که بیشتر از نصف سرمایه‌های صنعتی را در اختیار دارند بعنوان قلب موسسات مالی ژاپن بحساب می‌آیند. در دسامبر ۱۹۸۰ حدود ۸۶ بانک خصوصی در ژاپن فعالیت داشتند که از این تعداد ۳ بانک اعتباری دراز مدت و ۱۳ بانک شهری و ۶۳ بانک محلی و ۷ تراست بانک بودند که مجموعاً ۸۷۵۹ شعبه با احتساب ۱۳۷ شعبه خارج از کشور را در اختیار داشتند.

در ژاپن موسسات مالی دیگری نیز برای تجارت‌های کوچک فعالیت دارند، مانند موسسات قروض دوطرفه، بانکها، پس‌انداز، انجمنهای اعتباری برای امور کشاورزی، ماهیگیری، جنگلداری و غیره.

دولت ژاپن جهت انجام امور مالی عمومی، موسسات مالی وابسته به خود را دارا میباشد مانند وزارت مالیه، ادارات تابعه وزارت پست و ارتباطات که به تامین نیازهای مالی و پس‌اندازهای عام‌المنفعه از طریق فروش تمبر و غیره مبادرت می‌ورزند. در ژاپن فعالیتهای مالی دارای مناطق و مرزبندیهای کاملاً مشخصی است. یکی از این مناطق مربوط به بانکها است و دیگری به مراکز اوراق بهادار تعلق دارد، بانکها که سپرده‌ها را دریافت میدارند برای این درست نشده‌اند که با مراکز اوراق بهادار رقابت کنند زیرا فلسفه وجودی هر يك با دیگری متفاوت است. بانکهای تراست و شرکتهای بیمه عمر مجازند که به امور

تحولات اقتصادی ژاپن بدلائیل خاصی بطور نسبی بیشتر از سایر کشورها تحت تاثیر وضعیت کلی اقتصاد جهانی از قبیل چگونگی رشد، تورم، بیکاری، حجم مبادلات جهانی و قیمت مواد اولیه بخصوص منابع انرژی است. زیرا از يك طرف ژاپن در بلوك اقتصادی غرب قرار گرفته که در نتیجه مستقیماً تحت تاثیر سیاستهای محدود کننده اقتصادی، تجاری، نظامی و همچنین بحران ناشی از رکود اقتصادی کشورهای واقع در این بلوك، به ویژه ایالات متحده آمریکا قرار می‌گیرد، از طرف دیگر سیاست سنتی توسعه‌طلبی ژاپن در شکل اقتصادی آن در نیمه دوم قرن بیستم این کشور را شدیداً در مقابل تلاشهای پی‌گیر کشورهای جهان سوم بمنظور کسب استقلال اقتصادی مخصوصاً در رابطه با صادرات مواد اولیه قرار داده است. با این وجود ژاپن کشوری است آسیائی و از هر جهت صنعتی که همراه با این مدرنیزاسیون توانسته بعضی جنبه‌های سنتی یا سیستمهای اعتقاداتی اخلاقی و مذهبی خود را نیز حفظ نماید. این کشور از نظر استراتژیهای توسعه اقتصادی و تجاری توانسته نظر کشورهای آسیائی را نیز به خود جلب نماید.

رشد و توسعه اقتصاد سرمایه‌داری ژاپن نه تنها از اواخر دهه ۶۰ و اوایل دهه ۷۰ بلکه از دهه اول و دوم قرن حاضر نظر متخصصان مسائل خاور دور را به خود جلب کرده است. اقتصاد ژاپن در نیمه اول سال ۱۹۸۸ تقویت شد بطوریکه نرخ تقاضای داخلی به میزان ۸ درصد بالا رفت، بیکاری کاهش یافت، قیمتها بخاطر افزایش تولید، افزایش واردات و کاهش قیمت نفت تغییری پیدا نکرد.

این رشد و توسعه اقتصادی باعث ایجاد وفور منابع پولی در ژاپن گردیده است. بدین منظور در این گزارش نظام پولی و بانکی از جمله سیستم بانکی، سیستم ارزی، بین‌المللی کردن ین و پیش‌بینی قدرت ین در پایان سال ۱۹۸۹ و

نازنشستگی بپردازند ولی بانکهای تجاری و مراکز اوراق بهادار مجاز به این کار نمیباشند. بانکهای کشاورزی و بانکهای واگذاری اعتبارات بلند مدت نیز جایگاه ویژه خود را دارند. سیستم پس انداز پستی که ثلث پس اندازهای شخصی ژاپنها را تشکیل میدهد و موجودی آن در حال حاضر ۳۵۰ میلیارد دلار میباشد، مستقل است و فعالیتش بدون دخالت موسسات دیگر جریان دارد.

بانک ژاپن در سال ۱۹۷۰ به عضویت دایم BIS (بانک تسویه های بین المللی) که مقر آن در Basel سوئیس است درآمد. البته ژاپن بعنوان ناظر بر کنفرانسهای ماهانه و سالانه BIS از سال ۱۹۶۳ فعالیت میکرد و نقش ژاپن در این بانک تنها به دلیل قدرت مالی ژاپن در سیستم پولی بین المللی نیست بلکه ناشی از مسئولیت سنگین ژاپن در این سیستم میباشد. ژاپن همچنین در بانکها و مراکز مالی بین المللی از قبیل صندوق بین المللی پول (IMF)، بانک جهانی (IBRD)، بانک توسعه آسیایی (ADB) و بانک توسعه بین آمریکایی (IDB) و سازمانها و موسسات اقتصادی و عمرانی متعدد دیگری عضو میباشد.

دولت ژاپن بمنظور تقویت بنیه اقتصادی کشور بانکهای دیگری با سرمایه دولتی تاسیس کرده است، از قبیل بانک صادرات و واردات ژاپن که ویژه پرداخت اعتبارات به صادرکنندگان تولیدات سنگین صنعتی و همچنین اعطای اعتبارات به واردکنندگان مواد خام میباشد یا شرکت وام مسکن که با در اختیار گذاردن وام به کارمندان، آنان را در امر خانه سازی یاری میرساند و همچنین موسسات کوچک دیگری که اعتبارات مختلفی در امر کشاورزی، جنگلداری، ماهیگیری در اختیار متقاضیان قرار میدهند علاوه بر اینها

در ژاپن سه نوع موسسات مالی خصوصی که فعالیتهای تجاری جزء را اداره میکنند وجود دارند که عبارتند از:

۱- تعداد ۷۱ سوگو بانک (وامهای چند جانبه و بانکهای پس انداز)

۲- تعداد ۴۶ انجمن های اعتباری

۳- تعداد ۴۵۶ شین کین بانک که آنها هم نوعی انجمنهای اعتباری هستند که تنها به اعضاء خود وام میدهند.

- سیستم ارزی:

نرخ برابری ین با دلار آمریکا در ۲۵ آوریل سال ۱۹۴۹ بصورت هر يك دلار معادل ۳۶۰ ین تثبیت گردید. این برابری هنگامی که ژاپن در سال ۱۹۵۲ به دنبال کنفرانس برتن و ووز به عضویت صندوق بین المللی پول درآمد نیز حفظ گردیده بود. نرخ مزبور تا ۲۲ سال یعنی تا ۲۸ اوت سال ۱۹۷۱ بدنبال سخنرانی نیکسون و قطع پشتوانه طلا از دلار، برقرار بود و بعد از آن ژاپن هم از سیستم نرخ ارزهای شناور تبعیت کرد و متعاقب آن مرتباً نرخ برابری ین با دلار آمریکا و سایر ارزهای عمده در نوسان بود بطوری که در سال ۱۹۸۸ این برابری بصورت هر يك دلار معادل ۱۲۸/۱۵ ین درآمد بود.

در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ ین بدنبال پشت سرگذاردن دو بحران نفتی دچار نوسانات شدید گردید. این نوسانات را در رابطه با دلار آمریکا در جدول زیر میتوان مشاهده کرد.

جدول شماره (۱)

سال	۱۹۷۰	۱۹۷۴	۱۹۷۵	۱۹۷۶	۱۹۷۷	۱۹۷۸	۱۹۷۹	۱۹۸۰
يك دلار معادل ین	۳۶۰	۲۹۲/۰۸	۲۹۶/۳۹	۲۹۶/۵۵	۲۶۸/۵۱	۲۱۰/۴۴	۲۱۹/۱۴	۲۲۶/۷۴
	۱۹۸۱	۱۹۸۲	۱۹۸۳	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸
	۲۲۰/۵۴	۲۴۹/۰۸	۲۳۷/۵۱	۲۳۷/۵۲	۲۳۸/۵۴	۱۶۸/۵۲	۱۴۴/۶۴	۱۲۸/۱۵

سایر کشورها در مورد این چنین اظهار میدارند که این بصورت پولی که ارزش برابری آن با سایر ارزها مصنوعاً کاهش یافته و قیمت گذاری پایین آن از توان رقابتی رقبا فراتر رفته است، جلوه گر می باشد و ژاپن متهم است که ارزش پول خود را بمنظور افزایش صادرات، پایین نگاه می داد. البته با درک این نکته که ۹۷ درصد واردات و ۶۰ درصد صادرات ژاپن به دلار میباشد، اتهام فوق را تا حدودی بی محتوی میکند.

قابل ذکر است که موازنه عظیم مثبت در تراز پرداختهای تجاری ژاپن در تقویت ارزش این بصورت يك ارز معتبر کاملاً موثر بوده است کما اینکه ارزش این در سالهای اخیر نسبت به سایر ارزهای عمده اروپایی افزایش چشمگیری داشته است. (این موازنه تجاری در سال ۱۹۸۷ برابر با ۹۶/۶۴ میلیارد دلار آمریکا بود).

در فوریه ۱۹۸۸ يك بانک ژاپنی پیش بینی کرد که دارائیهای خالص ژاپن تا سال ۲۰۰۰ به احتمال زیاد از مرز يك تریلیون «۱۰۰۰ میلیارد دلار» خواهد گذشت. بانک توسعه ژاپن در گزارشی که انتشار داد پیش بینی کرد که دارائیهای خالص این کشور در آغاز قرن ۲۱ به احتمال زیاد بین ۱/۲ تریلیون تا ۱/۴۵ تریلیون دلار خواهد بود که رقمی تقریباً شش برابر ۱۸۰/۴ میلیارد دلار سال ۱۹۸۶ است. افزایش تجارت نامرئی، تجارت خدمات و نیز سود

سرمایه گذاریهای خارجی مهمترین عامل این جهش است. اکنون خالص دارائیهای خارجی ژاپن با ۳۳/۵ درصد رشد، به رقم بی سابقه ۲۴۰ میلیارد دلار بالا رفت که انتظار می رود از این نظر ژاپن را برای سومین سال متوالی در مقام ثروتمندترین کشور جهان قرار دهد.

در جدول شماره ۲ نقدینگی بین المللی ژاپن نشان داده شده است.

قابل ذکر است که ذخیره ارزی ژاپن در سال ۱۹۸۸ به ۹۶ میلیارد و ۴۲۸ میلیون دلار رسید که بالاترین میزان ذخیره ارزی جهان بود. این میزان در ماه فوریه ۱۹۸۹ به ۹۸/۸۳ میلیارد دلار و در پایان ماه مارس به ۹۹/۳۵ میلیارد دلار و در پایان ماه آوریل به ۱۰۰ میلیارد و ۳۶۱ میلیون دلار رسید. اصولاً ذخیره ارزی ژاپن از ماه دسامبر تاکنون هر ماهه ۵۰۰ تا ۶۰۰ میلیون دلار افزایش یافته لیکن افزایش فوق العاده در خلال ماه آوریل عمدتاً بدلیل خرید مقدار زیادی دلار توسط بانکهای ژاپنی برای تثبیت نوسانات نرخ برابری دلار وین بوده است.

ب- بین المللی کردن ین:

نیکسون رئیس جمهور آمریکا در ۱۵ اوت ۱۹۷۱ برنامه ای تحت عنوان برنامه اقتصادی جدید اعلام کرد. زمینه این تصمیم نیکسون، که در ژاپن به شوک نیکسون

جدول شماره ۲ نقدینگی بین المللی ژاپن

واحد: میلیون دلار

سال	شرح	۱۹۸۲	۱۹۸۳	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸
	مجموع ذخایر بدون طلا	۲۳۳۳۴	۲۴۶۰۲	۲۶۴۲۹	۲۶۷۱۹	۴۲۲۵۷	۸۰۹۷۳	۹۶۷۲۸
	حق برداشت مخصوص SDR	۲۰۹۱	۱۹۳۵	۱۹۲۷	۲۱۱۶	۲۲۱۸	۲۴۶۳	۲۹۳۶
	ذخایر در صندوق	۲۰۷۱	۲۳۰۳	۲۲۱۹	۲۲۷۵	۲۳۸۲	۲۸۵۳	۳۲۷۸
	ارز خارجی	۱۹۱۷۲	۲۰۳۶۴	۲۲۲۸۳	۲۲۳۲۸	۳۷۶۵۷	۷۵۶۵۷	۹۰۵۱۴
	طلا (میلیون تروی اونس)	۲۴۲۳	۲۴۲۳	۲۴۲۳	۲۴۲۳	۲۴۲۳	۲۴۲۳	۲۴۲۳

معروف شد، سیاستهای آمریکا بود. آمریکا در کنفرانس برتن و ودز (Brettonwoods) به خاطر داشتن اقتصاد نیرومند، دلار خود را بعنوان ارز کلیدی دنیا معرفی کرد و از سوی همه کشورهای پیشرفته، پذیرفته شد. بر همین اساس، نظام پولی برتن و ودز نیز شکل گرفت. صندوق بین المللی پول هم براساس رابطه بین دلار و طلا، از یکطرف و دلار و ارزهای دیگر از طرف دیگر کار میکرد، با افزایش بی رویه هزینه های بین المللی آمریکا در جهان، میزان دلار در گردش به سرعت افزایش یافت به ترتیبی که در اوایل سالهای ۱۹۷۰ و ۱۹۷۱ دلار اعتبار خود را از دست داد. کسری پرداختهای آمریکا به سرعت رو به فزونی نهاده، مخارج جنگ ویتنام نیز سرسام آور شده بود، آمریکا در این زمان به شرکای خود از جمله ژاپن و آلمان فشار میآورد که حجم صادرات خود را به آنکشور کم کنند.

در عین حال بعلت افزایش دلار در گردش، تورم جهانی نیز بالا بود و قیمتهای صادراتی آمریکا نیز بالا رفته بود، ولی نیکسون بجای آنکه سیاستهای تحدیدی و انقباضی بکار ببرد به خاطر انتخابات ریاست جمهوری از سیاستهای انبساطی استفاده کرد و تورم را تشدید نمود. این کار باعث افزایش مشکلات آمریکا شد. در آوریل ۱۹۷۱، وزیر دارائی آلمانغربی - شیلر تحلیلی درباره اوضاع بهم ریخته پولی جهانی کرد و متعاقب آن چهار موسسه تحقیقاتی آلمانی توجیه کردند که سیستم پولی جهان باید به سمت شناور شدن ارزش پولها برود بلافاصله ارزهایی نظیر مارک، فرانک سوئیس، فلورن هلند و شیلینگ اتریش شناور شدند. آمریکا ابتدا از این طرح استقبال کرد، ولی بلافاصله متوجه شد که اشتباه است.

در همین حال فرانسه شروع به تبدیل دلارهای خود به طلا کرد. همه این تحولات، وضع اقتصاد پولی آمریکا را به کلی درهم ریخت و بحرانهای عمیق را سبب شد. بر این اساس آمریکا تصمیماتی جدید گرفت و نیکسون آن را طی برنامه ای در تاریخ فوق اعلام کرد. این برنامه در اوج تورم لجام گسیخته آمریکا و در پایین ترین وضعیت دلار اتخاذ

گردید. هدف برنامه جدید، مهار تورمی بود که بصورت گسترده در جهان اتخاذ شده و به مرحله ای خطرناک رسیده بود. از سوی دیگر، کسری پرداختهای آمریکا نیز رو به فزونی بود و میبایست با تمهیداتی تعدیل گردد. در این برنامه نخست قابلیت تبدیل دلار و طلا از میان برداشته شد سپس قیمتها و دستمزدها تثبیت شده اعلام گردید. مالیاتها جهت افزایش و تحریک تقاضا، کاهش یافت. مالیات اضافی بر واردات وضع شد و با صراحت گفته شد که قصد آمریکا از این کار، کاهش واردات از ژاپن است. در عین حال، به سایر کشورهای عمده جهان پیام داده شد که لازم است در نرخ برابری واحد پول خود تجدیدنظر کنند و آن را تعدیل نمایند. همه کشورهای غربی، فوراً با اعلام شناور کردن ارزهای خود، به این خواسته پاسخ مثبت دادند. اما از آنجا که ژاپن تا ده روز بعد، همچنان به حفظ نرخ ۳۶۰ این = ۱ دلار ادامه داد، لذا بازار ارز با دلار بسیار زیاد روبرو شد. همه میخواستند دلار بفروشند و این بخرنده، زیرا پیش بینی میکردند که این تقویت شود. بهمین دلیل ذخایر ارزی ژاپن، ۴/۶ میلیارد دلار افزایش یافت و به حدود ۱۲/۵ میلیارد دلار - فقط در ماه اوت آن سال رسید. وقتی شرایط بدین جارسید، دولت ژاپن از سیاست نگهداری نرخ ۳۶۰ این = ۱ دلار صرف نظر کرد و این را بصورت شناور کنترل شده درآورد. بعد از چند ماه مذاکرات مختلف بین کشورهای صنعتی دهگانه، سرانجام در ۱۹ دسامبر ۱۹۷۱ در محل موسسه تحقیقاتی اسمیتسونین واشنگتن این کشورها به توافق رسیدند. این کشورها عبارت بودند از: آمریکا، انگلیس، ژاپن، آلمانغربی، فرانسه، ایتالیا، هلند، بلژیک، سوئد و کانادا.

این مذاکرات تا سپتامبر ۱۹۷۱ به موفقیتی دست نیافته بود زیرا اعضای صندوق بین المللی پول هنوز نتوانسته بودند آمریکا را متقاعد کنند که ارزش برابری دلار را کاهش دهد. در همین حال، چون رکود بر فعالیتهای جهانی حاکم شده و حجم تجارت بشدت کاهش یافته بود، لذا لازم بود هرچه زودتر چاره جویی شود، در نتیجه بالاخره بین آنها

توافق بعمل آمد.

براساس این توافق که به سیستم اسمیتسونیون نیز معروف شد دو اقدام زیر انجام گرفت:

۱- ارزش دلار آمریکا، که همچنان بعنوان ارز کلیدی بین المللی تلقی میشد، معادل $7/89$ درصد در برابر طلا کاهش یافت، و قیمت طلا از ۳۵ دلار در هر اونس به ۳۸ دلار افزایش پیدا کرد. این در واقع از سال ۱۹۳۴ تا آن زمان، نخستین باری بود که ارزش دلار کاهش پیدا میکرد.

۲- قدم دوم این بود که ارزهای معتبر کشورهای صنعتی در برابر دلار تقویت شد و نرخ جدید برابری دلار تعیین گردید در این خصوص دولتها مختار بودند که ارزش برابری ارزهای خود را یا در برابر طلا تغییر دهند و در برابر دلار ثابت نگهدارند، و یا برعکس ارزش برابری خود را در برابر دلار تغییر داده و در مقابل طلا ثابت نگهدارند.

ژاپنیها عقیده دارند که هدف اصلی مذاکرات اسمیتسونین در واقع، تقویت ین در برابر دلار و سایر ارزها بود، زیرا از ژاپن خواستند که بیشترین انعطاف را نشان دهد ین $77/66$ درصد در برابر طلا تقویت شد. این به معنی تقویت ین در برابر دلار به میزان $16/88$ درصد بود. این جدید بین ین و دلار، بمیزان 308 ین = ۱ دلار تعیین شد. بهمین ترتیب نرخ ۱ دلار = 360 ین که مدت ۲۲ سال، بعنوان يك سیاست اصلی مورد تعقیب بود، کنار گذاشته شد. اما مردم ژاپن در آن موقع نسبت به این تغییر ارزش ین که در واقع امری تحمیلی بود خوشبین نبودند آنها به ارزش 360 ین در برابر هر دلار، بعنوان مکانیسمی که صادرات آنها را میسر ساخته بود، نگاه میکردند و از این تغییر نگران بودند.

ژاپنیها هنوز بطور کامل موفق به انطباق شرایط خود با نرخ جدید ین و توافق اسمیتسونین نشده بودند که دوباره دچار بحران دیگری در سیستم ارزهای بین المللی گردیدند. البته از همان ابتدا کاملاً مشخص بود که برای بروز آثار این توافق، حداقل دو سال وقت لازم است. از همه مهمتر اینکه

اساساً ایجاد ثبات در سیستم پولی بین المللی، منوط به وضع تراز پرداختهای آمریکا بود. دلار بعد از توافق تا مدتی تقویت شد، اما این قدرت مدت زیادی بطول نکشید و دوباره وضع دلار به حدی رسید که در فوریه و مارس ۱۹۷۲، ژاپن و آلمان و هلند مجبور شدند برای حفظ نرخ ارزهای خود، مقادیر زیادی دلار خریداری کنند.

در اکتبر ۱۹۷۲، دولت ژاپن 10% از عوارض واردات را کاست و توسط قانون کنترل تجارت صادرات اقلامی را که به سرعت افزایش یافته بود، کنترل نمود و 20 درصد نیز به سهمیه واردات اضافه کرد. با وجود این سیاستها، توافق اسمیتسونین نتوانست مدت زیادی پایدار بماند و بالاخره در اواخر سال ۱۹۷۲ فشار خارجی بر ژاپن، اینکشور را وادار به تقویت ین کرد. به این ترتیب از اوایل سال ۱۹۷۲ سیستم پولی جهانی دوباره بحرانی شد. ژاپن در ۱۰ فوریه ۱۹۷۲ بازار بورس خود را بست، بازار بورس ارز سایر کشورهای صنعتی نیز در ۱۲ فوریه بسته شد و دلار در برابر SDR ۱۰ درصد کاهش یافت. این تحولات باعث شد که در ۱۴ فوریه بازار ارز ژاپن افتتاح شده، ین بطور کامل شناور اعلام گردد، همین اعلام، دلار را 5 درصد بالا برد. در واقع توافق اسمیتسونین تنها ۱۴ ماه توانست ثبات داشته باشد. علت عمده شکست این توافق، سقوط دلار و بی اعتمادی سیاسی نسبت به آن تلقی شد. اما علیرغم تمام این ضربهها ژاپن به قدری در تلاش خود کوشا بود که از سال ۱۹۷۶ به بعد توانست مازاد تجاری و در نتیجه افزایش ذخایر داشته باشد و همین باعث انتقاد و گله مندی شدید آمریکا و اروپائیان شده بود، بطوری که در سال ۱۹۷۸ از ژاپن در درجه اول و سپس آلمان غربی در درجه دوم قویاً درخواست شد که واحد پول خود را باز هم تقویت کنند و تقاضای داخلی را تحریک کرده بر واردات بیفزایند.

پس از تجدیدنظر در نرخ ارزهای خارجی و تصویب قانون نظارت بر تجارت خارجی در دسامبر ۱۹۸۰، بین المللی شدن بازارهای سرمایه و مالی ژاپن به سرعت گسترش یافت و متعاقب آن از شرکتهای داخلی و خارجی

خواسته شد که به بین‌المللی شدن فعالیت‌های خود شتاب بیشتری بخشند. به همین منظور کمیته بین-دلار از پائیز ۱۹۸۳ تا بهار ۱۹۸۴ بین ژاپن و آمریکا تشکیل گردید و اقدامات متعددی را به منظور گسترش توسعه استفاده از این به ویژه آزادسازی معاملات با این اروپائی (Euroyen) صورت داد.

بین‌المللی شدن بین با آزادسازی معاملات با بین اروپائی تأثیرات اساسی در بازار سرمایه و مالی ژاپن بدنبال داشت. این مسئله همچنین دارای عوامل مهم و متعددی بود که عملیات مالی مرسوم در ژاپن و نیز سیستم نرخ بهره را مورد تجدیدنظر قرار می‌دهد.

در اینجا سعی میشود اثرات آزادسازی در بازار مالی و سرمایه ژاپن به ویژه اقدامات کمیته بین-دلار مورد بررسی قرار گیرد. در خلال سالهای رشد سریع اقتصادی از نیمه اول دهه ۱۹۵۰ تا اواخر دهه ۱۹۶۰ بین‌المللی شدن اقتصاد ژاپن افزایش وسیعی یافت. همچنین در بخش مالی نیز با تجدید حیات در جریان‌های سرمایه بین بازارهای داخلی و خارجی در بین‌المللی شدن بازار سرمایه بهبودی حاصل گشت. از این پیشرفت عمدتاً در وامها و سپرده‌های خارجی تأثیر گذاشت. در سالهای اخیر بنظر می‌آید که مراکز صنعتی در حدود تنوع بخشیدن به منابع تامین مالی خود هستند و عقیده دارند سیستم مالی ژاپن را از طریق حذف وثیقه‌های مالی در معاملات همانگونه که در غرب عمل میشود، تغییر دهند. حرکت‌های اخیر آزادسازی در ژاپن بی‌تأثیر از درخواست‌های مکرر دولت آمریکا دال بر گشودن بازار مالی و سرمایه در ژاپن نبوده است. سفر رئیس‌جمهور آمریکا در سال ۱۹۸۳ به ژاپن را میتوان نقطه آغاز این اقدامات دانست. در خلال این مسافرت دو طرف یک اعلامیه مشترک ۸ ماده‌ای که شامل موارد زیر میباشد را به امضاء رساندند.

۱- بین‌المللی کردن بین

۲- وضع مقررات جدید برای نرخ بهره داخلی

۳- آزادسازی بازار مالی کوتاه مدت

۵ ماده دیگر که توسط دولت آمریکا پیشنهاد شده بود و مسائلی از قبیل مشکل مالیات بر واحد و نیز کسر بودجه این کشور را در بر میگرفت. بعداً آمریکا علاوه بر مواد این طرح درخواست‌های متعدد دیگری نیز تسلیم دولت ژاپن نمود، که میتوان در چهار زمینه طبقه‌بندی نمود:

۱- افزایش بهره‌برداری بین‌المللی از بین و گسترش بازار بین اروپائی

۲- ورود موسسات مالی آمریکائی به بازار ژاپن

۳- وضع مقررات جدید برای نرخ بهره و آزادسازی بازار مالی کوتاه مدت

۴- اعمال مقررات سهل‌تر جهت سرمایه‌گذاری مستقیم در ژاپن

در ماه مه ۱۹۸۴ کمیته بین-دلار گزارش نهائی کار خود را تسلیم وزیر دارائی ژاپن و نیز وزیر خزانه‌داری آمریکا نمود. مسائل مطروحه در گزارش به شرح ذیل است:

۱- وضع مقررات جدید برای نرخهای بهره سپرده‌ها

۲- بازار پذیرش بانکی بر اساس بین

بدنبال توافق کمیته بین-دلار، وزارت دارائی ژاپن با تشکیل بازار پذیرش بانکی براساس بین تا ژوئن ۱۹۸۵ موافقت نمود.

۳- ورود بانکهای خارجی در فعالیتهای تجاری ژاپن

کمیته بین-دلار موافقت نمود که تا پایان سال ۱۹۸۵ بانکهای خارجی بتوانند به سیستم مالی ژاپن وارد شوند.

۴- آزادسازی معاملات با بین اروپائی، بر طبق تصمیم کمیته بین-دلار، وزارت دارائی ژاپن در ژوئن ۱۹۸۵ نسبت به دادن قرض (براساس بین اروپائی کوتاه مدت) به موسسات مقیم در ژاپن تعدیلاتی بوجود آورد.

این عمل بانکهای خارجی و دیگر بانکهای خارجی تابع، بانکهای ژاپن را قادر می‌سازد تا آزادانه نسبت به دادن وامهای کمتر از یکسال با بین اروپائی به شرکتهای ژاپنی اقدام کنند.

وزارت دارائی ژاپن در آوریل ۱۹۸۴ با قروض میان

مدت و بلند مدت بین اروپائی موافقت کرده بود و در عین حال ضوابط سهل تری برای نشر اوراق قرضه براساس بین اروپائی در نظر گرفت.

عرضه اوراق قرضه براساس بین اروپائی توسط شرکت‌های خصوصی خارجی و همچنین شرکت‌های دولتی و غیرمقیم در ژاپن از دسامبر ۱۹۸۴ بطور فزاینده‌ای افزایش یافته است. قبلاً تنها موسسات بین‌المللی و مؤسسات وام‌دهنده قوی اجازه نشر اوراق قرضه براساس بین اروپائی را داشتند. این اقدام باعث گردیده است که تعداد زیادی از شرکت‌های ژاپنی مبادرت به نشر اوراق قرضه براساس بین اروپائی کنند. تا ژوئن ۱۹۸۴، ۱۰۸ شرکت به نشر اوراق قرضه قابل تبدیل و ۳۰ شرکت به نشر اوراق قرضه مستقیم اشتغال داشتند، در صورتیکه تا قبل از این تاریخ این تعداد تنها به ترتیب ۲۶ شرکت و ۱۲ شرکت بوده است.

۵- حذف محدودیت جهت مبادله ارز

به منظور تسریع و توسعه جریان سرمایه بین‌المللی، وزارت دارائی ژاپن از اول ژوئن ۱۹۸۴، مقررات حذف محدودیت جهت مبادله ارزهای خارجی را به مرحله اجرا گذارد قبل از این تاریخ میزان این مبادله ارزی، توسط بانک ژاپن و براساس راهنمائیهای وزارت دارائی ژاپن تعیین میگردید این اقدام حذف محدودیت، آزادی عمل زیادی به شرکت‌های ژاپنی داده است.

۶- عضویت شرکت‌های دست‌اندرکار خرید و فروش اوراق بهادار در بازار بورس و سهام توکیو.

ژاپن در سالهای اخیر برای بالا بردن و ثابت نگهداشتن ارزش بین در بازارهای مالی بین‌المللی به اقداماتی از قبیل بین‌المللی کردن بازارهای مالی ژاپن، متغیر کردن نرخ بهره و تنوع ابزارهای مالی دست زده است نتایج این اقدامات افزایش اساسی در وام‌های بلند مدت بر حسب بین به متقاضیان غیرمستقیم بوده است.

از دیگر فعالیتهای دولت ژاپن به منظور افزایش ارزش بین‌متنوع کردن کاربردین بصورت ایجاد بازار پذیرش بانکی که طی آن اسناد پرداخت مبادلات تجاری بجای دلار

یا ارزهای دیگر به بین تنظیم میگردد را میتوان نام بر متعاقب این امر میتوان به قرض دادن بین در اروپا توسط کمپانی‌ها اشاره نمود، بدین معنی که شرکت‌های ژاپنی اقدام به صدور اسکناس و اوراق رسمی «بین» در بازارهای خارج از کشور نموده است و به عبارت دیگر معادل آنچه دلار اروپائی خوانده میشود به بین صادر کرده‌اند.

اکنون بین واحد پول ژاپن بطور روزافزونی بعنوان وسیله مبادله در معاملات تجاری بین‌المللی مورد استفاده قرار گرفته و طبق گزارش بانک توکیو میتواند بعنوان یک ارز موثر در کنار دلار قرار گیرد. در چند سال گذشته بسیاری از قراردادهای واردات-صادرات با استفاده از این رد و بدل گردید و بعنوان مثال ژاپن در سال مالی ۱۹۸۷ میزان ۱۱/۶ درصد از واردات خود را با بین پرداخت نمود. تاریخ بورس اوراق بهادار در ژاپن به سال ۱۸۷۸ زمانی که کمپانی سهام توکیو تاسیس گردیده برمیگردد.

بعد از جنگ جهانی دوم بدنبال تقاضا و تجمع بسیار زیاد اوراق‌های بهادار و به جهت محافظت از این سهام نیازی بازسازی تشکیلات منسجم و مسئول در این زمینه حساس میشد. متعاقباً در سال ۱۹۴۹ سه بازار بزرگ سهام توکیو، اوزاکا و ناگويا تاسیس گردید و در حال حاضر مجموعاً ۸ بازار بزرگ خرید و فروش سهام در ژاپن فعالیت دارند.

متقاضیان و صاحبان سهام در ژاپن مرتباً رو به افزایش است و به میزانی که سطح درآمدها بالا میرود تعداد سهام‌دارها نیز سیر صعودی را طی میکنند. از طرف دیگر یکی از دلایل مهم رشد اقتصادی و مبادلات قابل توجه تجاری ژاپن در دهه گذشته سرمایه‌گذاریهای خارجی در بازار سهام ژاپن بوده است. بازار سهام براساس بنیاد قوی مالی و تجاری و تکنیکی شرکت‌ها و موسسات پایه‌گذاری شده است و در صحنه بین‌المللی هر روز قدرت و حیثیت مالی بیشتری برخوردار میگردد.

ج- پیش بینی قدرت ین در پایان سال ۱۹۸۹ (رابطه ین و دلار)

رابطه بین دلار و ین موضوعی است که از سال ۱۹۸۵ به این طرف توجه خاص محافل اقتصادی و تجاری را بخود سخت جلب کرده است، زیرا بانوسان قدرت دلار این معاملات تجاری و قراردادهای فیما بین شرکتها از نظر میزان سوددهی دچار نوسان میگردد. این امر به ویژه برای کشورهای که بیشتر درآمد خود را به دلار دریافت میکنند و بخش زیادی از مایحتاج خود را به ین خریداری میکنند صدق میکند. در نشست نیویورک در اکتبر ۱۹۸۵ وزراء دارائی ۵ کشور عمده OECD توافق خود را جهت مداخله در بازار ارز بمنظور کاهش ارزش دلار در مقابل پولهای ژاپن و اروپا اعلام کردند.

در طول سال ۱۹۸۸، اختلاف بین حداکثر و حداقل ارزش دلار، ین ژاپن حدود ۹/۱۵ ین یعنی کمترین اختلاف در تاریخ دوران ارزهای شناور میباشد. با وجودیکه عوامل و سطوح مختلف نوسانات ارزهای فوق در سالهای ۱۹۸۷ و ۱۹۸۸ با هم متفاوت است ولی الگوی نوسانات آنها بسیار مشابه هستند در این دو سال تابستانها دوران ترقی دلار و از پائیز تا پایان سال دوران ترقی ین بوده است.

تحولات ین را میتوان در سال ۱۹۸۸ به چهار مرحله زیر تقسیم نمود:

الف- ژانویه تا فوریه: در این مرحله دلار، پس از صعود ناگهانی اواخر سال ۱۹۸۷ در محدوده ۱۳۰-۱۲۵ ین قرار گرفت.

ب- مارس تا مه: ین تا حدود هر دلار ۱۲۵ ین تقویت گردید و محدوده نوسانات آن بسیار کم بود.

ج- ژوئن تا سپتامبر: دلار در مقابل ین تثبیت شده در محدوده هر دلار ۱۴۰-۱۳۰ ین در نوسان بود.

د- اکتبر تا دسامبر: ین در محدوده پائین هر دلار ۱۳۰-۱۲۰ ین قرار گرفت و متعاقباً تا پایان سال روند نزولی را پیمود.

ارزش ین در آغاز سال ۱۹۸۸، پس از ترقی اواخر سال ۱۹۸۷، به بالاترین سطح خود یعنی هر دلار ۱۲۱ ین رسید،

اما در ظرف چند روز به حدود هر دلار ۱۳۰ ین تنزل یافت. دخالتهای دست جمعی فدرال رزرو آمریکا و بانکهای مرکزی سایر کشورهای غربی در جهت حمایت از دلار و همچنین اخبار مربوط به تعیین سقف جدید برای ارزش دلار گردهمائی پایان سال ۱۹۸۷ گروه ۷، موجب کاهش سریع ارزش ین گردید سپس بار دیگر به محدوده ۱۳۰-۱۲۰ ین برگشت اما در اثر اعلام کاهش کسری بودجه آمریکا به ۱۳/۲ میلیارد دلار، بار دیگر دلار رو به ترقی نهاد و در محدوده هر دلار ۱۴۰-۱۳۰ ین قرار گرفت. در ماه فوریه دلار با وجود یک ترقی موقتی به حدود ۱۴۰-۱۳۰ ین، به علت کاهش کسری بودجه آمریکا در دو ماه متوالی کم و بیش بین ۱۳۰-۱۲۰ به حالت راكد درآمد.

در طی ماههای مارس تا مه ارزش ین در مقابل دلار رو به ترقی نهاد و به حدود هر دلار ۱۲۵ ین رسید. تقاضا برای ین جهت سرمایه گذاری در سهام ژاپن و احتمال فروش دلار توسط موسسات سرمایه گذاری ژاپن مانند شرکتهای بیمه عمر LIFE INSURANCE-COMPANIES در ماه آوریل موجب تسریع ترقی ارزش ین گردید. بانک مرکزی ژاپن و فدرال رزرو آمریکا برای جلوگیری از ترقی ارزش ین در بازار مداخله کردند ولی نه تنها ارزش دلار ترقی نکرد بلکه به هر دلار ۱۲۳ ین کاهش یافت. اما از آن زمان به بعد، نگرانی ناشی از امکان دخالت بانکهای مرکزی جهت حمایت از دلار و افزایش بحران در خلیج فارس موجب گردید تا دلار در محدوده ۱۲۵ ین در نوسان باشد.

تأکید گروه ۷ بر ثبات نرخ ارزها در جلسه ژوئن خود، موجب تقویت دلار گردید و هر دلار به حدود ۱۳۰ تا ۱۴۰ ین در اواخر ماه ژوئن رسید. دلار در ماه ژوئیه بین ۱۳۲ تا ۱۳۴ ین بوده است.

در ماه سپتامبر بانک مرکزی ژاپن برای حمایت از دلار و نگه داشتن آن در محدوده ۱۲۵ ین به مداخله پرداخت ولی نتوانست از کاهش ارزش دلار جلوگیری نماید پس از انتخابات ریاست جمهوری در ماه نوامبر، نگرانی ناشی از احتمال عدم اقدام موثری از جانب بوش رئیس جمهور

جدید آمریکا جهت کاهش کسری بودجه در بازار تسریع گردید بعد از نهم نوامبر ارزش دلار بدون انقطاع رو به کاهش نهاد و در ۲۵ نوامبر به هر دلار ۱۲۰/۸ ین رسید، اما پس از آن به علت دخالت قاطعانه بانکهای مرکزی روند نزولی ارزش دلار متوقف گردید و از ۱۲۰ ین پائین تر نرفت. در سال ۱۹۸۸ نرخ متوسط تبدیل دلار به ین حدود ۱۲۸/۱۵ ین بوده است، بالاترین نرخ دلار در این سال حدود ۱۳۶/۷۰ ین (سوم سپتامبر) و پائین ترین نرخ ۱۲۰/۸۰ ین (۲۵ نوامبر) بوده است. بنابراین فاصله پائین ترین و بالاترین نرخ دلار در این سال ۱۵/۹۰ ین بود که کمترین فاصله از سال ۱۹۷۳ که سیستم ارزی بین المللی به حالت شناور درآمد میباشد.

در طی چند ماهه اخیر سال ۱۹۸۹ دلار تا حدودی تقویت نشده است و از حدود ۱ دلار معادل ۱۲۰ ین در اوایل سال ۸۹ به ۱ دلار معادل ۱۳۰ ین رسید. تقویت موقت دلار ممکن است این شبهه را پیش آورد که صنعت دلار که قبلاً پیش بینی آن میگردید ماندنی نیست و دلار در آینده قوی باقی خواهد ماند و معاملات نیز بر پایه دلار قوی یا لا اقل حدود ۱۲۰ ین تنظیم گردد.

با نگاهی دوباره به علت ضعف دلار و تقویت ین میتوان ملاحظه نمود که روند اصلی همان روند تضعیف دلار و تقویت ین بوده و خواهد بود، زیرا در عمل اساسی مربوط به ضعف دلار یا تقویت ین تغییری حاصل نشده است.

ضعف دلار اساساً بعلمت کسری دوگانه آمریکا و ضعف تولیدی، تکنولوژی و رقابتی آمریکا است و قوت ین نیز بالعکس بعلمت قدرت رقابتی بسیار بالای ژاپن و رشد بسیار خوب توام با مهارت تورم و بیکاری است. نرخ تورم در سال ۱۹۸۸، ۷/۰ درصد و نرخ بیکاری ۵/۲ درصد بوده است. چون در دو روند فوق هیچگونه تغییر خاصی مشاهده نشده است، لذا باید پیش بینی نمود که در خلال سال جاری ۱۹۸۹ دلار روند نزولی خود را تا حدودی طی خواهد کرد و قوت فعلی آن کاملاً موقتی است یکی از بانکهای آمریکائی پیش بینی کرده است که دلار تا پایان سال جاری ۱۹۸۹ به حدود ۱۱۵ یا حتی ۱۱۰ ین برابر ۱ دلار تنزل خواهد کرد.

زیرا در طول ۸ ماه گذشته مازاد تجاری ژاپن بطور مستمر در حال افزایش بوده است. نرخ تورم در ژاپن کمتر از آمریکا بوده و بخوبی مهار شده است (نرخ تورم در ژاپن کمتر از ۱ درصد است) علت اصلی سقوط دلار، کسری تجاری و کسری حساب جاری آمریکا و نیز کاهش رشد اقتصادی قلمداد گردیده است. ژاپن در طی سال گذشته از طریق توسعه تقاضای داخلی توانسته است رشد خوبی در اقتصاد خود داشته باشد و لذا پیش بینی میشود که در سال ۱۹۸۹ نیز بواسطه توسعه تقاضا و همچنین افزایش مصرف از یک سو و افزایش سرمایه گذاری تجهیزات گسارخانه ای به رشد خود ادامه دهد. همین پیش بینی رشد ژاپن را برای سال ۱۹۸۹ بیش از ۵ درصد برآورد کرده است.

در طول ماه ژوئن ۱۹۸۹ ین ژاپن در مقابل دلار آمریکا روند نزولی داشت که این کاهش را میتوان ناشی از وقایع ذیل دانست:

- بروز اغتشاشات در چین

- بالا بودن نرخهای بهره در آمریکا در مقایسه با این نرخها در ژاپن

- آشفتگی وضعیت سیاسی ژاپن بدنبال استعفای تاکه شیتا - اسپکولاسیون (سفته بازی) صرافان و خصوصاً شرکتهای بیمه عمر که مبادرت به خرید بیش از حد دلار نمودند.

- تصویب تبصره «سوپر ۳۰۱» آمریکا که عملاً در صورت اجرا موجب اعمال اقداماتی تحدیدی علیه صادرات ژاپن به آمریکا خواهد شد.

- روند نزولی کسری تراز پرداختهای آمریکا

دولت ژاپن جهت جلوگیری از روند فزاینده دلار که قاعدتاً میتواند باعث افزایش قیمت کالاهای وارداتی از جمله نفت خام و مواد غذایی گردد و تورم ایجاد نماید، مبادرت به فروش دلار نمود و این اقدام تا اندازه ای موثر واقع شد و دلار به حد ۱۴۴ ین رسید.

افزایش اخیر ارزش دلار الزاماً بیانگر واقعیتهای اقتصادی نیست و به احتمال زیاد اسپکولاسیون در این روند نقش عمده داشته است که میتواند «توافق پلازا»

(PLAZA-ACCORD) که در سال ۱۹۸۵ بین وزرای دارائی کشورهای عمده صنعتی در زمینه ارزها به امضاء رسید را تحت الشعاع قرار دهد. همچنین برخلاف انتظارات دولتین ژاپن و آمریکا هیچگونه قرائنی که مبنی بر تعادل مبادلات تجاری فی ما بین باشد مشاهده نمیگردد و به احتمال زیاد عدم تعادل، در صورت بالا رفتن بیشتر دلار، گسترده‌تر خواهد گردید.

یکی از دلایل پائین آوردن ارزش برابری دلار بعد از «توافق پلازا» ایجاد تعادل در تراز پرداختها بیان گردیده بود اما اکنون بخوبی مشخص میگردد که این سیاست نقش چندانی در ایجاد و تعادل مبادلات تجاری بین کشورها و خصوصاً آمریکا و ژاپن نداشته و بطور کلی سیاست تصحیح «عدم تعادل تجاری» از طریق مداخله در میزان ارزش برابری ارزها، به آن میزان که قبلاً تصور میشد نبوده است.

د- پس انداز در ژاپن

کشور ژاپن از جمله ممالکی است که مردم آن از دیرباز به مقصد بودن از نقطه نظر تمایل به پس انداز معروف بوده اند، بطوریکه میزان سرانه پس انداز در ژاپن در سال ۱۹۸۶ به ۲۷۳۰۳ دلار رسید. طی سال ۱۹۸۶ برای اولین بار طی چند سال اخیر سوئیس رتبه نخست لیست پس انداز سرانه کشورها را از دست داد و جای خود را به ژاپن سپرد. در سالهای اخیر این خصیصه ژاپن را با افزایش مازاد تراز بازرگانی این کشور مورد توجه مخصوص اغلب کشورهای غربی قرار گرفته است. چنانچه اخیراً آمریکا از ژاپن خواسته است که بمنظور برطرف کردن مازاد حساب مذکور سطح پس اندازها را پائین آورد. به عقیده آمریکا بالا بودن سطح پس انداز نشان دهنده پائین بودن سطح مصرف در ژاپن است که منجر به آزاد شدن قسمت زیادی از تولیدات داخلی جهت صادرات میگردد. براساس تجزیه و تحلیل‌های اقتصادی کلان پس انداز در يك جامعه تفاوت بین تولید ناخالص ملی، مجموع مصرف و استهلاك در آن جامعه است (مصرف شامل مصرف بخش خصوصی و دولتی هر دو

میگردد). با کسر استهلاك میتوانیم به پس انداز خالص جامعه دست یابیم. طی دو دهه گذشته نرخ پس انداز ناخالص بین ۳۰ تا ۴۰ درصد در نوسان بوده است، در حالیکه نرخ پس انداز خالص حدود ۲۰ درصد نوسان داشته است.

بخش مهمی از پس اندازها بهر حال پس انداز اشخاص میباشد که شامل داراییهای مالی و سایر انواع پس اندازها است. تا سال ۱۹۶۵ این پس اندازها سهمی کمتر از ۵ درصد تولید ناخالص ملی را بخود اختصاص داده بود که در سالهای بعد تا سال ۱۹۷۲ این میزان به ۱۰ تا ۱۲ درصد رسید و در سالهای ۱۹۷۴ و ۱۹۷۶ به ۱۶ درصد تولید ناخالص ملی بالغ گشت.

برای پی بردن به بالا بودن سطح پس انداز خانوارها در ژاپن بعنوان درصدی از درآمد های قابل تصرف بهتر است در اینجا مقایسه ای بین ژاپن و سایر کشورهای غربی انجام دهیم. اگر ایتالیا را کنار بگذاریم (در ایتالیا سطح پس انداز خانوارها به ۲۱ درصد درآمد قابل تصرف آنها میرسد) میزان پس انداز خانوارها در ژاپن ۱۷/۳ درصد درآمد قابل تصرف آنهاست که بسیار بالاتر از کشورهایمانند آلمان غربی، انگلستان، فرانسه و آمریکا که بترتیب در سطوح ۱۲ و ۱۲ و ۷ و ۶ درصد است قرار دارد (اضافه میشود که این آمار در سال ۱۹۸۱ برای ایتالیا و ۱۹۸۲ برای انگلستان و در سال ۱۹۸۳ در مورد ژاپن، آلمان غربی و آمریکا استخراج گردیده است).

طبق آمار منتشره رسمی در ژاپن میزان پس انداز خانوارهای ژاپنی در سال به طور متوسط به ۶/۵ میلیارد ین می رسد که تقریباً ۱/۵ برابر میزان درآمدی است که سالانه برای مصرف، وارد این خانواده ها میگردد. این رقم برای خانواده کارگران به تنهایی به ۶/۱ میلیارد ین که معادل ۱/۱۶ برابر درآمد سالانه ای است که برای مصرف، وارد خانواده میگردد. (میزان درآمدی که سالانه کارگران برای مصرف به خانه های خود میبرند ۵/۲ میلیارد ین است) نکته قابل توجه در رفتار مردم ژاپن این است که ژاپن در زمان

سختی بیش از زمانهای دیگر پس انداز میکنند این موضوع به افزایش نرخ پس انداز خانوارها به سطح بالای ۲۳/۷ درصد درآمد قابل تصرف در سال ۱۹۷۴ یعنی در زمانی که سطح درآمد قابل تصرف ژاپنیها در نتیجه بحران نفت بطور نسبی رشدی نداشت و اقتصاد در ژاپن در يك تحول جدیدی بود کاملاً مشهود است.

در سال ۱۹۸۸ مصرف شخصی خانوارها بعلت ثبات نسبی قیمتها و نیز کاهش مالیات بر درآمد و بالا رفتن درآمدها افزایش یافت و چنانچه قیمتها ثبات فعلی خود را حفظ نماید، پیش بینی میگردد که مصرف شخصی در سال مالی ۱۹۸۹ نیز بمیزان ۵/۱ درصد ترقی از خود نشان دهد.

طی محاسباتی که از سوی آژانس دولتی هماهنگی و مدیریت ژاپن انجام شده است میانگین پس انداز خانوارهای ژاپنی در سال ۱۹۸۸ میلادی ۹ درصد نسبت به سال ۱۹۸۷ افزایش یافت. میانگین سطح بیمه عمر خانواده های ژاپنی نیز ۱۵ درصد در سال گذشته مسیحی نسبت به سال ۱۹۸۷ میلادی ترقی کرده است. کاهش بدهیهای خانواده های ژاپنی در سال ۱۹۸۸ به میزان ۲/۱ درصد نسبت به سال ۱۹۸۷ میلادی میباشد و این نشان دهنده بهبود سطح زندگی و درآمد خانوارهای ژاپنی میباشد.

علی الیحال بر اساس بررسیهای بعمل آمده حتی حدود ۷۰ درصد مردم ژاپن از میزان فعلی پس انداز خود نیز راضی نبوده و اظهار داشته اند که اگر درآمد آنها ۱۰ درصد دیگر افزایش یابد بیش از نیمی از آنها باز هم پس انداز خواهند نمود. در اینجا باید اشاره کنیم که یکی از انگیزه های اصلی ژاپن برای پس انداز کسب آمادگی مالی برای مقابله با حوادث احتمالی همانند بیماری، تصادف و بلایای طبیعی است. البته موضوع تعلیم و تربیت فرزندان، ازدواج و تأمین اقتصادی در دوران کهولت نیز به انگیزه پس انداز آنها افزوده میشود، يك ژاپنی در سنین چهل سالگی بیش از هر گروه سنی دیگری تمایل به پس انداز دارد که یکی از علل عمده نیز کسب آمادگی برای فرستادن فرزندان به دانشگاه است. بطور کلی میتوانیم نتیجه بگیریم که یکی از عوامل مهمی که ژاپنیها را بصورت مردم مقتصد درآورده همانا عدم

اطمینان به آینده است. در میان تمام توضیحاتی که در مورد علت بالا بودن نرخ پس اندازها در ژاپن ارائه میگردد بهترین آن پائین بودن سطح سیستم پس انداز و بیمه های اجتماعی در ژاپن در مقایسه با سایر کشورهای همپراز خود است. البته عوامل دیگری نیز مانند بالا بودن سطح هزینه مسکن نیز مردم ژاپن را وادار میکند که قبل از خرید هر نوع کالای بادوام دیگری از قبیل ماشین و غیره به فکر پس انداز برای خرید مسکن شخصی باشند. بهر حال هر علتی را که برای بالا بودن سطح پس انداز در ژاپن در نظر بگیریم يك حقیقت کاملاً آشکار است و آن این است که علیرغم احساس عمومی عدم اعتمادی که در این کشور وجود دارد اقتصاد ژاپن از سالهای پس از جنگ دوم جهانی تاکنون بطور چشمگیری رشد داشته است. حال سنوالی که در اینجا ممکن است مطرح شود این است که پس به چه علت ژاپنیها علیرغم رشد اقتصادی روزافزون خود نتوانسته اند سطح پس اندازهای خود را کاهش دهند؟ البته پاسخ این سؤال تا حدی مشکل است، لکن يك نتیجه کاملاً مشخص است و آن اینکه زمانی که کشور ژاپن وارد يك مرحله سازندگی جدید گردید حتی تا سالهای اخیر همواره این کلام در ژاپن رایج بود که هرچه بیشتر تا آنجا که ممکن است باید پس انداز کرد. به این ترتیب سرمایه کافی در بخشهای صنعتی ماشین سازی و سایر پروژه های زیربنائی، آماده گردید. بهر حال پس انداز توأم با کار و فعالیت یکی از خصوصیات ویژه ژاپنیها شده است و بقول يك پروفیسور دانشگاه هاروارد و سایر متخصصین آمریکائی، مشخصه بارز مردم ژاپن علاقه به پس انداز آنهاست و این موضوع نشان میدهد که ملت ژاپن تا چه اندازه به موضوع تأمین آینده خود و نسل آینده خودش علاقمند میباشد احساس عدم اطمینان تنها در بین مردم ژاپن نیست بلکه در روح ملت ژاپن و تمام مردم آن وجود دارد و این همان محرك اصلی رشد روزافزون اقتصاد این کشور است، یعنی عاملی که همواره به مردم این کشور یاری نموده که بر مشکلات اقتصادی خود فائق آیند و بهترین نمونه آن را، حتی میتوان

جدول شماره ۲: سرمایه‌گذاری سالانه برای مبارزه علیه آلودگی در بعضی کشورها: سالهای ۱۹۸۶-۱۹۷۰

ایالات متحده آمریکا	۱۹۸۰=۱۰۰				سال
	ژاپن	هلند	آلمان غربی	فرانسه	
—	—	—	—	—	۱۹۷۰
—	۱۸۴	۷۵	۱۱۳	—	۱۹۷۱
۸۰	۱۹۳	۶۷	۱۲۱	—	۱۹۷۲
۹۸	۲۶۲	۸۷	۱۲۴	—	۱۹۷۳
۹۴	۳۸۸	۸۸	۱۲۵	۸۵	۱۹۷۴
۹۹	۳۹۸	۸۱	۱۳۲	۹۵	۱۹۷۵
۱۰۱	۳۰۷	۸۲	۱۱۲	۱۰۳	۱۹۷۶
۱۰۱	۱۵۴	۱۲۰	۱۰۲	۱۰۰	۱۹۷۷
۱۰۱	۱۲۰	۹۴	۹۴	۹۳	۱۹۷۸
۱۰۴	۱۱۶	۹۵	۸۴	۹۵	۱۹۷۹
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۹۸۰
۹۷	۱۲۸	۹۰	۱۰۵	۱۰۲	۱۹۸۱
۹۴	۱۴۲	۱۱۸	۱۲۴	۸۹	۱۹۸۲
۹۲	۱۴۴	۶۸	۱۲۶	۸۱	۱۹۸۳
۱۰۷	۱۱۲	۸۱	۱۱۷	۸۲	۱۹۸۴
—	۱۲۰	—	—	—	۱۹۸۵
—	۹۵	—	—	—	۱۹۸۶

درصد تولید ناخالص صنعت

در سال

۱۹۸۰: ۰/۱۳ ۰/۱۸ ۰/۱۴ ۰/۱۳ ۰/۵۰

آمار: سازمان همکاری توسعه اقتصادی (DCDE)

که محیط زیست روی فعالیتهای اقتصادی میگذارد. این زیانها چه ناشی از حوادث طبیعی و چه ناشی از تکنولوژی صنعتی، اکنون دورنمای دو گروه از مشکلات ناشی از محیط زیست را تشکیل میدهند. اول مشکلات ناشی از حوادث طبیعی مثل زمین لرزه، فوران کوههای آتشفشان، سیل، گردباد و حرکت زمین که اجتناب ناپذیر بوده و بشر را یارای مقابله با آنها نیست. دوم، حوادث اکولوژیک ناشی از فعالیتهای روزمره افراد و فعالیتهای اقتصادی که در چارچوب بعضی برنامه‌های توسعه اقتصادی به اجرا درمیآیند و حوادثی که علاوه بر تخریب محیط زیست موجب تسریع در بروز حوادث طبیعی میشوند.

پدیده‌هایی مانند افزایش حجم گاز کربنیک در جو زمین که موجب افزایش گرما میشود، ضعف لایه اوزون که موجب تشدید تابش اشعه ماوراء بنفش میشود، ریزش بارانهای اسیدی، با ترکیب اکسیدهای سولفر، کربن ازت و ... که گیاهان، جنگلها، آبها و بناها را فرسوده میسازد، پخش ضایعات فعالیتهای اقتصادی در اقیانوسها، زمینهای کشاورزی آبها و در فضای زمین، حمل و نقل ضایعات خطرناک بین کشورها بخصوص بسوی کشورهای در حال رشد، فرسایش خاکها و لم‌یزرع شدن زمینها و غیره از جمله حوادث غیرطبیعی انسان‌ساخته هستند که بطور دائم خسارتهای زیانهای خود را روی محیط زیست باقی میگذارند. این پدیده‌ها اکنون دورنمائی از مشکلات را برای محیط زیست بوجود آورده‌اند که شناخت بهتر آنها و ارزیابی دقیق از نتایج برخورد آنها روی محیط زیست میتواند ابزار سودمندی برای برنامه‌ریزیهای آینده باشد و مادر قسمتهای بعد تک تک آنها را مورد بحث قرار میدهم. □

بقیه از صفحه ۱۲

در دوران بحران ناشی از تحولات بازار نفت در ژاپن مشاهده کنیم بهر حال هرچه زمان سخت‌تر میشود یک ژاپنی با تصمیم راسختری به مقابله با مشکلات میپردازد. این واقعیت برای یک ژاپنی کاملاً روشن است که کشورش یک جزیره دورافتاده‌ای است با جمعیت چند ده میلیونی،

دلار بوده است، که حدود ۸۰ درصد آن متعلق به پنج کشور برشمرده است.

سلامت محیط زیست رل مهمی در اقتصاد ملی همه کشورها دارد، سرمایه‌گذاری کشورها برای مبارزه بر علیه آلودگی محیط زیست بدلیل شواهد فزاینده زیانهای است

جمعیت ژاپن را افراد بیش از ۶۵ سال تشکیل خواهند داد و این نسبت در سال دوهزار و بیست به ۴۰ درصد میرسد در حالی که در حال حاضر این افراد فقط ۹/۸ درصد کل جمعیت هستند. با ازدیاد سن طبیعتاً تمایل به پس انداز هم کاهش می یابد چون سطح درآمدها در سنین بالا به حدی نیست که بتوان پس انداز کرد. بهر حال این موضوع میتواند هشدار ی به مقامات ژاپنی باشد که علیرغم مازاد سرمایه فعلی این کشور در سالهای آینده مواجه با کمبود منابع برای سرمایه گذاریهای زیر بنایی خود گردد. □ فهرست منابع

1- Inter national financial Statistics (JFS) March 1980.

2- Quarterly Economic Review 1988-89

3- OECD, Economic outlook, No 44, December 1988.

۴- نشریه موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی- وزارت بازرگانی شماره ۶، ژاپن.

۵- بازسازی و رشد بعد از جنگ در ژاپن، دکتر سید محمد حسین عادل، نشر فرهنگی رجا.

۶- اخبار رسیده از وزارت امور خارجه.

۷- تلکسهای واصله از خبرگزاری ج ۱۰۱۰.

۸- اخبار و مباحث اقتصادی هفته، بانک مرکزی ج ۱۰۱۰.

برنامه های تولیدی يك واحد تولیدی را تایپ میکند يك عامل تولید محسوب میگردد ولی همتای او در کمیسیون مرکزی برنامه ریزی که همان برنامه ها را جمع بندی می نماید عامل غیرتولیدی محسوب میگردد.

اشکالاتی که در روش محاسبات درآمد ملی کشورهای سوسیالیستی وجود دارد نباید این تفکر را ایجاد نماید که روشهای محاسبه غربی خالی از هرگونه عیبی است. خدماتی که در يك جامعه غربی عرضه میشود بر مبنای دستمزد کارگران عرضه کننده خدمات ارزیابی میشود نه بر مبنای ارزش واقعی انجام آن خدمات. مثلاً يك راننده اتوبوس در آلمان غربی خیلی بیشتر از همتای خود در اسپانیا درآمد کسب میکند اگرچه هر دو تعداد مساوی مسافر را جابجا نموده باشند. این مقایسه پیچیده بین کشورهای غربی، این نتیجه را در پی دارد که کشورهای ثروتمندتر باید بیش از کشورهای فقیر بابت خدمات ضروری جامعه شان پرداخت کنند و بنابراین ثروتمندتر (از لحاظ درآمد سرانه) هم خواهند شد و حال آنکه خدمات عرضه شده در اندازه گیری خود خدمات تفاوتی ندارند. □

اقتصادی وابسته به انواع تولیدات خارجی از غذا، سوخت و مواد خام بعلاوه بناچار باید همواره موقعیت خود را نیز از نقطه نظر نظامی و سیاسی در جهان تقویت نماید. مارتین فلداشتاین اقتصاددان معروف آمریکائی به تازگی نظر جدیدی در مورد پس انداز ارائه داده است. بعقیده نامبرده بهبود سیستم تامین بازنشستگی در آمریکا توانسته است سطح پس اندازها را به نصف تقلیل دهد. در سالهای اخیر نیز سطح پس انداز اشخاص در ژاپن تا حدی پائین آمده است. در این میان گروهی معتقدند احتمالاً بهبود سیستم تامین بازنشستگی در ژاپن میتواند یکی از علل عمده آن باشد لکن بهر حال هنوز نمی توان به این مورد چندان تکیه نمود چون این سیستم در ژاپن بسیار نو با است و هنوز نتوانسته اعتماد کامل مردم ژاپن را بخود جلب نماید. از سوی دیگر بانگاهی به تغییر ترکیب گروههای مختلف سنی میتوانیم تا حدی روند نزولی پس انداز را در ژاپن پیش بینی نمائیم. در سال دوهزار ۲۵ درصد کل

بقیه از صفحه ۱۸

بنابراین برخی از خدمات در نتیجه نهائی آمارهای مالی ملی عضو کومکن منظور نمیگردد. گرچه ترسیم خط برای تقسیم فعالیتها به خدمات تولیدی و غیرتولیدی کار مشکلی است ولی بر طبق تعاریف سوسیالیستی خدمات شخصی و خصوصی تحصیل خدمات داخلی، بهداشت، خدمات اجتماعی بانکها، بیمه و... غیرتولیدی تلقی میشوند. ولی تجارت و حمل و نقل کالا بعنوان موارد تولیدی محسوب میشوند. هیچ قانون واحدی در بین کشورهای عضو کومکن حاکم نیست. مثلاً در آلمان شرقی و مجارستان حمل و نقل کالا و خدمات پستی جزئی از تولید منظور میشود و حال آنکه در سایر کشورهای عضو جزء تولید محسوب نمیگردد. در عمل این مطالب نتایج غیرقابل مقایسه ای را به وجود می آورد. بعنوان مثال يك حسابدار روسی که در يك واحد تولیدی کار میکند، يك عامل تولید به حساب می آید در حالی که همتای او در بانک عامل غیرتولیدی منظور میگردد. همچنین يك ماشین نویس که